

OCJENE I PRIKAZI

Vsev. SETSCHKAREFF: Die Dichtungen Gunduličs und ihr poetischer Stil (Bonn, 1952., Athenäum-Verlag, 167 str.).

Ivan Gundulić ide u red rijetkih starih pisaca, kojima su se u većoj mjeri bavili i strani učenjaci, slavenski i neslavenski. Da Gundulić još i danas privlači pažnju stranih slavista, svjedoči i nedavna studija pod naslovom »Die Dichtungen Gunduličs und ihr poetischer Stil« Vsevoloda Setschkareffa, profesora slavenske filologije na sveučilištu u Hamburgu.

V. Setschkareff polazi sa stajališta, da je književno djelo prije svega jezična tvorevina, pa kod istraživanja započinje od jezika odnosno od stila, dakako, najprije od stila vremena, pa onda od stila proučavanoga pisca. Kako Gundulić živi i stvara u vremenu baroka, autor ide za ciljem da utvrdi najprije osnovne karakteristike baroknoga stila, a zatim da u okviru toga stila odredi Gundulićeve stilske karakteristike, i dalje, da otkrije, po čemu se on razlikuje od ostalih pjesnika iz razdoblja baroka.

Polemizirajući s Croceom, prema kojem glavna karakteristika baroka ostaje samo »quella perversione artistica, dominata dal bisogno del stupefacente«, autor iznosi gledište, da umjetničkom djelu treba prilaziti s kriterijima, koji su vrijedili u vremenu, kad je proučavano djelo nastalo, a nikako s našim današnjim mjerilima osuđivati neko ostvarenje zato, što se ono ne slaže s našim predodžbama o umjetnosti. Barokni stil izgrađen je na kontrastima, na reprezentativnosti, preuveličavanju, komparacijama — kao odraz težnja za efektom pod svaku cijenu, kao odraz duboke strastvenosti, mistike, pobožnosti, askeze, ali istovremeno i senzualizma i krajnje lascivnosti. Vrijeme, čovjek, sadržaj i forma čine jedinstvo i shvatljivi su samo u svojoj ukupnosti. Ono, što je za naše shvaćanje retorika, patos, nakićena pretrpanost, u baroku, po mišljenju Setschkareffa, bijaše samo normalan način izražavanja.

U okviru baroknih stilističkih sredstava kreće se i Gundulić. Ali on izlazi i izvan toga okvira. Gundulićev stil, objašnjava autor, formirala je narodna poezija, u neznatnoj mjeri dubrovačka književnost prije nje-ga i Tasso. Gundulićev jezik u znatnoj je mjeri pod utjecajem talijanske sintakse, ali se osjeća i jaka struja narodne pjesme. Jaz, koji je postojao između profinjenog talijanskog jezika i grubog, ali svježeg izraza narodne pjesme, Gundulić je uspio prevladati, dokazavši time veliku snagu svoga talenta; u tom je njegova osebnost, po kojoj se on razlikuje od ostalih suvremenih pjesnika. Iskonska, živahna narodna struja, koja u »Osmanu« katkada dolazi do izražaja, udaljuje ga od tipičnog talijanskog seičentizma i daje mu slavenski karakter.

Autor u posebnom poglavlju obrađuje odnos Gundulićeva izraza prema Tassu, pa iako utvrđuje, da je utjecaj Tassa na našega pjesnika bio znatan, njegov je zaključak, da je Gundulić sačuvao svoju samostalnost.

V. Setschkareff u svojoj se knjizi bavio svim djelima Gundulićevim. Spominjući izvore njegovim ranim dramama, nešto se duže zadržao na

»Prozerpini ugrabljenoj«, kojoj postanje dovodi u vezu s Claudijanovim epom »De raptu Proserpinae« i s jednim događajem, što se zbio u Dubrovniku 1612. godine. On veoma odlučno tvrdi, da neke pjesme, kojih je autorstvo dubiozno, a sačuvale su se u Ohmučevićevu rukopisu, potječu iz Gundulićeva pera.

Za nas je najzanimljivije, kako njemački istraživač gleda na tri glavna i najbolja djela Gundulićeva — na »Suze sina razmetnoga«, na »Dubravku« i »Osmana«.

»Suze sina razmetnoga« Setschkareff stavlja u red najjačih baroknih djela uopće; a u jezičnom i izražajnom pogledu smatra ih najboljim Gundulićevim djelom. U »Dubravci« Gundulić je, iznosi autor, spojio satiru s veličanjem visokog ideala slobode u formi pastorale. Po autorovu mišljenju, samo je barokni pjesnik mogao izvršiti takvu kontaminaciju. Po tome se i »Dubravka« razlikuje od Tassove »Aminte« i Guarinijeva »Vjernog pastira«, gdje ljubavna intriga ima odlučan značaj.

O »Osmanu« naš autor ima također visoko mišljenje. Po veličini ideje stavlja ga u red prvih djela u svjetskoj književnosti. Pozabavio se i pitanjem fragmentarnosti »Osmana« tvrdeći, da pjevanja, što nedostaju, nisu nikad napisana. Taj zaključak nije nov; do njega je naša nauka došla već prije tri decenija. Oslanjajući se na Ohmučevićev rukopis, Setschkareff se ne slaže s Rešetarovom numeracijom pjevanja, kako je izvršena u III. izdanju Gundulićevih djela u kolekciji »Stari pisci hrvatski« (sv. 9.). On smatra, da nedostaju 13. i 14. pjevanje, a ne 14. i 15., kako to stoji u rukopisu iz 1731. Prema njegovoj bi numeraciji pjevanje o zboru u paklu trebalo da bude petnaesto. Tako, naime, stoji u Ohmučevićevu rukopisu, koji je nastao svega trinaest godina poslije smrti Gundulićeve, pa stoga, po mišljenju njemačkog slavista, zaslužuje više vjere. Svoj sud o tome potkrepljuje on i izvjesnim unutrašnjim razlozima.

Najveći dio svoje knjige autor je posvetio analizi Gundulićevih stilskih sredstava. Marljivo i strpljivo rastvorio je on njegove antiteze, metafore, poredbe, hiperbole i t. d., ispitujući njihovu strukturu. U toj analizi došlo je na vidjelo autorovo izvrsno poznavanje Gundulićeve poezije i literature uopće. Detaljno istraživši Gundulićeva stilska sredstva, Setschkareff je došao do zaključka, da naš pjesnik ima karakteristike velikog pjesnika.

Knjiga njemačkog učenjaka o Gunduliću otvara i nove probleme: kakvu funkciju imaju Gundulićeve metafore, poredbe, antiteze, metonimije i t. d. u djelu kao cjelini, kako one pomažu, da njegove osjećaje i misli intenzivnije upijamo u sebe, kako je Gundulić *stvorio* specifičnu atmosferu, u kojoj čitalac s pomoću magije njegovih riječi postaje u neku ruku »omamljen«, tako da zaboravlja i na metafore, i na poredbe, da zaboravlja na autora i njegov glas, te odjednom zagleda pred sobom živu panoramu pjesnikovih vizija, u kojima vrije život onakav, kakvim ga je stvorio — odsutan, a uvijek prisutan — umjetnik.

Međutim, u toj knjizi ima i slabijih strana. Izlažući rezultate svojih istraživanja, autor se služio brojnim citatima. Nažalost numeracija pjevanja i strofa, iz kojih su citati uzeti, nije uvijek točna. Stoga je često potrebno ponovo čitati čitava pjevanja, da čovjek pronađe, gdje se na-

laze određeni citati. A da ih je potrebno tražiti, pokazuje jedan primjer, gdje je omaškom kod prepisivanja nastao drugi smisao. Da to nije štamparska pogreška, vidi se po tome, što autor baš na tako pogrešno citiranoj riječi gradi svoje tumačenje. Radi se o ovim stihovima iz »Suza sina razmetnoga«:

Ti nevješte mladce vodiš
mrtviem *pramom* zavezane. (Suze, II. 55—56)

Autor mjesto *pramom* citira *plamom*, pa iz toga zaključuje, kako »ljepota drage očima« daje samo mrtve, prolazne plamenove. A riječ je zapravo o mrtvom pramu, t. j. o pramu kose, što ga žene strižu s mrtvaca, kako bi sebi s pomoću toga dotjerale kosu.

Neki su pak stihovi navedeni krnje, pa se čovjek u njima jedva snalazi. U citatu: »me pozna u nje mrežu uveznuta« vidi se doduše metafora, mreža za ljubav, ali nam je smisao nejasan. Gundulićev tekst glasi:

Ona, ko me vidi i pozna
u nje mrežu uveznuta,
kaže mi se nemilosna...

Istina je, da bi se proučio stil nekoga pisca sa svrhom, kako bismo ga mogli razlikovati od stila drugoga pisca ili drugoga vremena, ovakvo citiranje i izlaganje može imati opravdanje. Ako pak s pomoću stila želimo ući u pjesničko djelo, onda trope i figure treba promatrati u širem kontekstu i u funkciji, koju vrše u djelu kao cjelini, t. j. da li olakšavaju dublje poniranje u ono, što pjesnik želi dočarati, ili se odnose indiferentno prema doživljaju — ili ga čak razvodnjavaju.

Ali knjiga prof. Setschkareffa, bez obzira na izvjesne nedostatke — koji su često neizbježni, kad se piše o piscu, o kojem je glavna literatura van autorove zemlje — predstavlja značajan prilog proučavanju Gundulićeve poezije.